

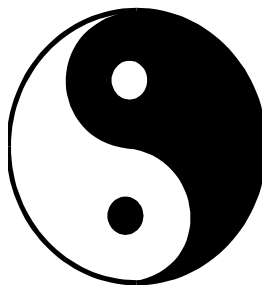
Parapsykologia uuden vuosituhannen kynnyksellä

Viimeisten kymmenen vuoden aikana ovat parapsykologisesta tutkimuksesta kiinnostuneet huomioitsijat, niin tutkimuksen piirissä kuin sen ulkopuolellakin, tuoneet julki monenlaisia käsityksiä ja arvioita tutkimuksen tilasta ja tuloksellisuudesta. Syntyy helposti vaikutelma kuin parapsykologia olisi tullut tienhaaraan, missä yksi matkalainen osoittaa yhtäänne, toinen toisaanne, joku kolmas kehottaa pysähtymään ja neljäs kääntymään takaisin. Mutta onko tilanne sittenkään niin ainutkertainen, voidaan kysyä. Onhan parapsykologian taival ollut oikeastaan koko sen historian ajan jatkuvaa kujanjuoksua: tieteellistä arvostusta tavoittelevat tutkijat ovat saaneet väisteltäväkseen yhdeltä puolelta vastustajien iskuja, toiselta intoilijoiden ryntäilyjä. Miten parapsykologian laita siis oikein on?

Yli vanhojen rajojen

Parapsykologia, uusi tulokas tieteen tarhassa, oli jo heti 30-luvulla saanut myös tieteenharjoittajilta suopeita arvioita, mutta vasta joskus viisikymmenluvun puolivälissä uusi ala alkoi juurtua akateemiseen maailmaan. Vähin erin se löysi lisää jalansijaa niin yliopistoissa ja korkeakouluissa kuin muissakin tutkimuslaitoksissa. Mutta vielä nykypäivänäkkin on tutkimuksen laajuus hyvin vähäistä, mitä kuvastaa arvio, ettei Euroopasta ja Yhdys-

Parapsykologia 2000 on Suomen parapsykologinen Tutkimusseura r.y.:n toimittama artikkelisarja, jossa pyritään laaja-alaisesti esittämään parapsykologisia tutkimustuloksia, muuttuvaa ihmiskäsitystä, maailmankuvaa ja

elämänkatsomuksellisia suuntauksia. Kukin kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

Kirjoituksia saa vapaasti lainata edellyttäen että lähde mainitaan.

valloista löydy edes viittäkymmentä päätoimista parapsykologian piirissä työskentelevää tutkijaa.

Monenlaiset vaarat olivat vaanimassa uutta tieteenalaa. Parapsykologian uranuurtaja J.B.Rhine ja muut alkuaikojen tutkijat oivalsivat, että sen eheydelle ja puolustautumiskyvylle oli eduksi rajata kohde mahdollisimman hyvin. Tästä syystä aihepiirit, jotka eivät tuntuneet soveltuvan kokeellisen tutkimuksen kehyksiin, rajattiin parapsykologian käsitteen ulkopuolelle. Yliaistisista ilmiöistä (ESP) ja psykokinesiasta (PK) tuli tutkimuksen selkäranka.

Lieneekö merkki alan kypsymisestä vai ensiaskelel rapping tiellä, mutta puolen vuosisadan aikana näistä rajauksista on tingitty merkittävästi. Aaveet, ilmestykset, räyhähengot sekä kehostairtautumis- ja kuolemanläheisyyskokemukset tarjoavat nykyisin tutkijoille arvokasta lähdeaineistoa sekä noiden ilmiöiden omaan tutkimukseen että taustamateriaaliksi vakiintuneeseen ESP- ja PK-tutkimukseen. Muutos on ollut merkittävä, onhan noita ilmiöitä käytännössä mahdotonta tuoda laboratorioon tutkittavaksi. Mutta jottei tutkimus harhautuis liian kauaksi viitoitetuilta poluilta, jättävät parapsykologit sellaiset aihepiirit kuin astrologian, ufot ja lumimiesten kaltaiset tunnistamattomat olennot edelleenkin muiden huoleksi.

Meillä Suomessa parapsykologista tutkimusta on suoritettu yllättävän paljon, vaikkakin pienessä mittakaavassa ja lähes näkymättömissä, kuten esimerkiksi käy ilmi äskettäin ilmestyneestä Jouko Ahon kirjasta *Parapsykologit* (Suomen Historiallinen Seura 1993). Samana vuonna ilmestyi myös räyhähengi-ilmiötä käsittelevä Heikki Tikkanen kirja *Olevaisen yöpuoli* (Omakustanne), johon sisältyy

myös parapsykologian kysymyksiä yleisemminkin käsittelevä osuus. Alan uusimpia tutkimustuloksia käsittelevää suomenkielistä kirjallisuutta ei viime vuosina ole ilmestynyt, joten seuraavassa esitettävä suppea katsaus puolustanee paikkaansa.

Atomeja arvattavana

Yliaistisen havaitsemisen (telepatia, selvänäköisyys ja ennaltatietäminen) tutkimuksessa virisi 60- ja 70-luvulla kaksi uutta lupaavaa tutkimuslinjaa, yhtäältä *ganzfeld-teknikkaan*, toisaalta *satunnaislukukehittimien käyttöön* perustuva tutkimus.

Ensimmäisen kerran ganzfeld-menetelmää käytettiin tiettävästi jo 30-luvun puolivälissä havaintopsykologian tutkimuksissa. Menetelmän avulla pyritään saamaan aikaan tila, jossa tutkimuksen kannalta epätoivottavat aistiärsykkeet on mahdollisimman hyvin suljettu pois ihmisen havaintokentästä. Charles Honorton (k. 1992) sai aiheen ryhtyä soveltamaan menetelmää ESP-tutkimukseen puntaroidessaan niitä huomautuksia, joita parapsykkisesti herkät ihmiset olivat tehneet, kun he saivat tehtäväkseen kuvailla suotuisiksi kokemiaan koeolosuhteita. Honortonin kokeissa tämä nk. aistiriistotila saatiin aikaan siten, että telepaattisia viestejä vastaanottava henkilö suljettiin äänieristettyyn kammioon, hänen silmänsä peitettiin pöytätennispallon puolikkailla ja hänen korviinsa syötettiin kuulokkeiden kautta jotain merkityksetöntä taustakohinaa.

Kuluneiden vuosikymmenien aikana ESP-tutkimus on vähitellen saanut ganzfeld-teknikasta tukevan kivijalan. Monet parapsykologian sitkeimmistä kriitikoistakin ovat vastahakoisesti hyväksyneet tekniikan ja myöntävät ainakin sen, että sillä toteutetuissa tutkimuksissa tulee esille *jotakin* - mitä se sitten lieneekin. Neljä eri tutkimuslaitoksissa suoritettavaa toistotutkimusta on parillaan käynnissä.

Jo 60-luvun alkupuolelta lähtien parapsykologit ovat etsineet menetelmiä, joiden avulla inhimillinen tekijä - ihmi-

nen ja hänen erehtyväisyytensä - saataisiin poistetuksi tutkimuksista. Nykyisin kokeiden toteutus on jo pitkälle automatisoitu ja erilaisia sähköisiä välineitä (mm. videolaitteita ja tietokoneita) käytetään laajassa mitassa aina arvauskohteiden valitsemisesta arvauksen rekisteröintiin ja tulosten tallentamiseen saakka. Arvauskohteita luodaan satunnaislukukehittimien avulla, jotka tavallisesti pohjautuvat luonnon omiin ilmiöihin, esimerkiksi radioaktiivisten atomien hajoamiseen.

Ensimmäiset automaatioon perustuvat kokeet teki Helmut Schmidt jo vuonna 1969. Hänen käyttämänsä laitteiston perusosina olivat strontium 90 -isotoppeja tuottava lähde, geigerlaskija joka rekisteröi isotoopin hajotessa liikkeelle lähtevät elektronit ja nopeakäyntinen

värähtelijä, joka kiersi jatkuvasti muutamaa (tavallisesti neljää) olotilaa pysähtyen heti, kun elektronin liikkeellelähtö oli rekisteröity.

Koehenkilö oli yhteydessä tähän prosessiin ainoastaan edessään olevan "arvauspaneelin" välityksellä, missä näkyi värähtelijän eri tiloja vastaavia syttyviä ja sammuvia lamppeja. Tutkimustilanteessa hänen tehtävänään oli yrittää saada jokin tietty lamppu syttymään useammin kuin muut.

Tutkimusten jatkuessa koejärjestelyt ovat monipuolistuneet, käyneet tarkemmiksi ja eriytyneet erityyppisiin ongelmiin. Tärkeää rajanylitystä merkitsi automaation ulottaminen psykokesian puolelle. Parapsykologit ovat tutkineet näillä keinoin sellaisia kysymyksiä, kuin voivatko koehenkilöt kontrolloida omaa ESP-kykyään ja ennustaa kokeen tuloksen, liittyykö onnistuneisiin kokeisiin koehenkilöiden tiedostamatonta psykinesiaa sekä voivatko koehenkilöt tietoisesti yrittää saada PK:n avulla parempia tuloksia.

ESP:n kimppuun on käyty eri tutkimuslaitoksissa lukemattomin eri tavoin. Yhtenä esimerkkinä uusimmista ESP:n tutkimuskohteista voidaan mainita ns. *enemmistö-äänestys -tekniikka* (majority-vote technique), jossa koehenkilöiden ESP-herkkyyttä käsitellään ryhmänä. Menetelmän erikoisuutena on, että tuloksia laskettaessa myös jäsenten mieliala otetaan huomioon. Tämä oivallus perustuu monissa aikaisemmissa

Ganzfeld

tutkimuksissa esille tulleeseen havaintoon, jonka mukaan tietty "positiivinen" mieliala johtaa arvausosumisen parantumiseen ja "negatiivinen" huonontumiseen. Enemmistöäänestys -tekniikkaa sovellettaessa negatiivinen mieliala käytetään hyödyksi siten, että sen vaikutuksen alaisena saaduista tuloksista otetaan eräänlainen käänteisarvo.

Mielen valta yli todennäköisyyksien

Vuosisadan lähestyessä loppuaan psykokinesia on jakautunut kahdeksi tutkimushaaraksi - makro- ja mikropsykokinesia - jotka tietämän mukaan eivät ole kovin hyvissä puheväleissä keskenään. Oikeastaan niille onkin yhteistä vain se, että molemmat ovat jollakin tavalla yhteydessä ihmismieleen. Tutkijat ovat nähneet aiheelliseksi epäillä, ettei niissä enää olekaan kysymys samasta ilmiöstä.

Tavanomaisen makro-PK:n tutkimus jatkuu periaatteessa samanlaisena, kuin mitä se on ollut viimeiset sata vuotta. Teknisessä mielessä tutkimus on kehittynyt noista

ajoina paljonkin, mutta sen perustana ovat edelleenkin lukuisat hyvin varmennetut kertomukset, joita parapsykologien on vaikea olla ottamatta huomioon. Makro-PK on kuitenkin jokseenkin huonossa huudossa, sillä sitä rasittaa tutkimuksen ulkopuolelta luotu huono maine. Mieltä kiihottavia tuloksia on saatu aikaan ns. ryhmäpsykokinesian alalla. Tulosten perusteella on päätelty, että kuka tahansa "tavallinen" ihminen tai ryhmä ihmisiä voi saada aikaan mitä hämmästyttävimpiä ilmiöitä, jos vallitseva psykologinen tila on oikeanlaatuinen. Tarvitaan ainoastaan usko siihen, että ilmiöt ovat mahdollisia ja että ne tulevat esiin juuri koehetkellä. Onnistumisen edellytykset paranevat entisestään, jos onnistumiseen tai epäonnistumiseen tähtäävät odotukset saadaan suljetuksi pois. PK-kyky on alkanut näyttää yhä enemmän tavoitehakuiselta prosessilta.

*Enemmistöäänestys -
tekniikassa
negatiivisen mielialan
vaikutuksen alaisena
saaduista tuloksista
otetaan käänteisarvo*

Kaksikymmentäviisi vuotta sitten psykokinesian toista tutkimusalueetta, mikro-PK:ta, ei vielä ollut olemassaakaan. Nykyisin sitä pidetään yhtenä parapsykologisen tutkimuksen vahvimista alueista ja se on muuttanut perusteellisella tavalla tutkijoiden käsityksiä psykokinesian luonteesta. Klassisessa makro-PK:ssa mielen vaikutus aineeseen on helposti todennettavissa aistinvaraisella havainnoinnilla, mutta samalla on olemassa väärinhavainnoinnin tai -tulkitsemisen vaara. Mikro-PK:ssa näitä vaaroja ei ole, koska havaitisijoina ja havaintojen tulkitsijoina ovat sähköiset laitteet. Mikro-PK:ssa mielen vaikutus aineeseen tapahtuu alkeishiukkasten tasolla ja onnistumista arvioidaan tilastomatematiikan avulla. Koehenkilö ei liikuta esineitä, hän muuttaa tapahtumien esiintymisen todennäköisyyksiä.

Mikropsykokinesiakokeiden perusteella PK:aa ei enää pidetä minään "mystisenä" voimana, vaan tekijänä jonka avulla ihminen pystyy vaikuttamaan tapahtumien todennäköisyyksiin. Jotkut parapsykologit arvioivat toiveikkaasti, että mikro-PK:sta tulisi vielä tutkimuksen läpimurtoalue, jonka uskotaan saavan kaikki rehellisellä asialla olevat kriitikot ja epäilijät vakuuttuneiksi psykokinesian ja sitä tietä ehkä muidenkin psi-ilmiöiden todellisuudesta.

Psykokinesian matkassa olemassaolon suunnattomuuteen

Aikaperspektiivin tuominen mukaan PK-kokeisiin on merkinnyt askelta kohti metafysiikan syvyyksiä. Mullistavana tutkimuskohteena on ollut kysymys, voiko PK-kyky vaikuttaa ajassa taaksepäin. Koe voidaan järjestää esimerkiksi siten, että kokeessa käytetyt kohteet nauhoitetaan etukäteen äänikasetille, minkä jälkeen koehenkilö syöttää nauhan koelaitteistoon ja yrittää vaikuttaa niihin PK-kyvyllään. Niin vaikeasti käsitettävältä kuin se tuntuukin, PK-kyvyn on voitu osoittaa vaikuttavan ajassa taakse päin! Mutta onko tutkimuksen kohteena tällöin PK vai jokin muu ilmiö?

Vastaus saattaa löytyä nykyaikaisesta kvanttifysiikasta.

Vuosikymmenien ajan fyysikoita on askarruttanut kysymys tietoisuuden vaikutuksesta hiukkastason ilmiöihin. Yksi kvanttiteorian merkillisyyksistä on, että sen mukaan jostakin hiukkasmaailmassa ilmenevästä tapahtumasta ei ole mahdollista tehdä havaintoja muuttamatta kyseisen tapahtuman luonnetta. Fyysikot ovat päättelleet edelleen, että tietoisuus näyttelee keskeistä osaa kvanttimaailman tapahtumissa. Tähän kvanttifysiikan näennäisesti järjettömään maailmaan "uhkaa" mikro-PK nyt tuoda järjestystä. Monet parapsykologit ja fyysikot ovat päättelleet, että parapsykologia saattaa tuoda hyvin arvokkaan lisän jopa fysiikan perustutkimukseen. Onpa menty niinkin pitkälle, että eräiden kvanttifysiikan väittämien on sanottu suorastaan *vaativan* paranormaali ilmiöiden olemassaoloa. Nobel-fyysikko Brian Josephson väittää, että vahvimmat hänen näkemistään psi-ilmiöiden olemassaoloa puoltavista todisteista ovat peräisin kvanttifysiikan kokeista eivätkä niinkään tulosta parapsykologien uurastuksesta.

Tarkastelupisteen siirtyminen kohti perimmäisiä kysymyksiä käy tavallaan ilmi myös terminologiassa. Nykytutkimuksessa ei nähdä enää mielekkääksi tehdä eroa ESP:n muotojen (telepatia, selvänäköisyys ja ennaltatietäminen) välille, koska tutkimuksissa niitä on mahdotonta erottaa toisistaan. Näkemys ESP:n jakamattomuudesta on jo siinä määrin vakiintunut, että

parapsykologit käyttävät mieluummin käsitettä "yleinen ESP" (*General ESP*, *GESP*). Mikro-PK puolestaan osoittaa kouriintuntuvasti, ettei edes ESP:n ja PK:n väliin enää tohdita vetää rajaa.

Heitteille jätetyt henget

ESP:n ja PK:n ulkopuolelle jäävillä paranormaali ilmiöiden tutkimussaroilla ei merkittävää edistystä ole tapahtunut sitten tutkimuksen alkuaikojen. Aaveet, ilmestykset ja räyhähenget eivät ole enää nykyisin parapsykologien keskuudessa kovinkaan suuressa suosiossa. Yhtenä syynä tähän ovat niiden tutkimiseen liittyvät vaikeudet: tutkiminen vaatii kohtuuttoman suuria kustannuksia ja ponnistelut vievät helposti kuukausien, jopa vuosien ajan. Pitkällisten tutkimusten tuloksena tutkijoilla ei sitten ehkä ole käsissään muuta kuin muutama hyvä tapausselostus - jos onnea sattuu olemaan mukana. Vaikka tutkimuksissa käytettäisiin kehittyneintä tarjolla olevaa teknologiaa ja sen avulla saataisiin aikaan hyviä ääni- ja videodokumentteja, kriitikoiden on helppo torjua kootun aineiston todistusvoima.

Aaveet ja ilmestykset saavat parapsykologeilta samantapaisia selityksiä kuin ennenkin eikä kokonaiskuva liene yhtään selvempi kuin aikaisemminkaan. Eniten kannatusta saanee selitys, jonka mukaan ilmestykset ovat hallusinaatioita, jotka kriisiä kokevan havaitsijan telepaattinen yhteys saa aikaan. Tämän

selityksen uskotaan pystyvän kattamaan useimmat havainnot, mutta monia kysymyksiä jää vaille vastausta. Mitä pitäisi ajatella ilmestyksistä, joiden todistajina on useita henkilöitä? Jos ilmestyksen aiheuttajana on jonkinlainen kynnykokemus, miksi kaikki havaitsijat kokevat samanlaisen ilmestyksen? Entäpä paikkasidonaiset ilmestykset, joiden havait-

sijoina saattaa olla useita toisistaan tietämättömiä ihmisiä?

Myöskään räyhähengi-tutkimukseen ei ole löytynyt uusia selitysmalleja. Vanhat mallit puolestaan ovat saaneet kestettäväkseen entistä purevampaa kritiikkiä. Yksinkertaisin selitys, jonka mukaan räyhähengien aiheuttamat ilmiöt olisivat ilkikuristen murrosikäisten kepposia, kumoutuu helposti, kun otetaan huomioon, etteivät ammattitaikuritkaan pysty

“vahvimmat psi-ilmiöiden olemassaoloa puoltavista todisteista ovat peräisin kvanttifysiikan kokeista eivätkä niinkään tulosta parapsykologien uurastuksesta”

vastaaviin suorituksiin ilman sopivaa apuvälineistöä ja vuosien harjoittelua. Miten on mahdollista, että lapsista tulisi taitavia silmäkääntäjiä yhdessä yössä, jotkut tutkijat ovat kysyneet.

Kuten tunnettua, tavanomaisin tutkijoiden suosima teoria pitää räyhähenkilöitä murrosikäisen nuoren kriisien ilmentymänä. Tutkijat kuitenkin varoittavat "ylipsykologisoimasta" ilmiötä. Jos siinä olisi kysymys vain esimerkiksi puberteetti-ikäisen tukahdutetusta vihamielisyydestä ympäristöstä kohtaan, miksi se silloin rajoittuisi suhteellisen viattomiin muotoihin? Luulisi, että ilmiöiden mittakaava olisi monta kertaluokkaa laajempi - pienestä kiusanteosta

***“Ma kyllä tiesin
hoitaa pohjan noidat;
mutt' oudot henget
näät, ne kuinkas
hoidat!”***

(Goethe: Faust: Mefistofeles)

aina romahteleviin koulurakennuksiin asti. Ian Stevenson on lähtenyt rohkeasti laajemmille vesille ja esittänyt, että räyhähenkilö-havainnot viittaavat kahteen erityyppiseen osailmiöön, toiseen jossa on kysymyksessä elävien ihmisten ennakoimaton ja

hallitsematon psykokinesia ja toiseen jonka aiheuttajina ovat vainajat.

Tajunnan riippumattomuus ainekehosta ei ole enää läheskään yhtä kiihkeän tutkimuksen kohteena, kuin se oli psyykkisen tutkimuksen alkuaikoina. Meedioyhteyksien ja ilmestysten tutkiminen ammennettiin oikeastaan tyhjiin jo tämän vuosisadan alkupuolella. Tämä ei johtunut suinkaan siitä, etteikö todistusaineisto olisi ollut laadultaan hyvää; tutkimus ei vain enää johtanut eteenpäin.

Viime vuosikymmeninä kysymys ihmisen kuolemattomuudesta on tullut uudelleen ajankohtaiseksi kehostairtautumisen- (OBE-), kuolemanläheisyys- (NDE-) ja jälleensyntymiskokemusten myötä. OBE-tutkimus tai NDE- ja reinkarnaatiotapausten kerääminen eivät todennäköisesti tule koskaan tarjoamaan senlaatuista "lopullista todistetta", jota jyrkimmät kriitikot ja epäilijät odottavat. Ne tuovat kuitenkin päivänvaloon sellaista uutta kiinnostavaa aineistoa, joka vaatii tarkastelua. Ovatko tajunnan riippumattomuus ainekehosta ja tietoisuuden säilyminen kuoleman yli

parhaita selityksiä tuolle aineistolle, odottaa vielä vastausta.

Palveleva psi

Yhtenä parapsykologian "ikäntymisen" merkinä voinee pitää sitäkin, että alan tutkijoiden piirissä pohditaan vakavasti kysymystä, voidaanko psi-kykyjä soveltaa käytännöllisiin tarkoituksiin ja jos voidaan, miten. Meediat, kanavoijat, parantajat ja monet muut "villit" yrittäjät rientävät nykyisin yhä sankemmin joukoin soveltamaan käytäntöön todellisia, väitettyjä tai oletettuja kykyjään. Tutkijoista tämä on varsin harmillista, onhan vastustajien helppo hyökätä sitä tietä myös parapsykologian kimppuun. Mitä psin hyödynnettävyyteen tulee, sitä eivät viime kädessä ratkaise niinkään tieteenharjoittajat, vaan "markkina-voimat". Mikäli jokin psin tarjoama tekniikka osoittautuu tehokkaaksi tai mikäli siihen tähtäävän tutkimuksen tukijat ovat tyytyväisiä tuloksiin, tutkimus saa jatkaa ja mahdollisesti tiede kokonaisuudessaan hyötyy siitä. Muussa tapauksessa tutkimuksen kohtaloksi tulee onohdus.

Pisimmälle "tieteellisemmässä" psin soveltamisessa on ilmeisesti päästy rikostutkinnassa ja sotilastiedustelussa. Varsinkin Yhdysvalloista on runsaasti esimerkkejä tapauksista, joissa paranormalia herkkyyttä omaavat ihmiset ovat kiistattomasti auttaneet vaikeiden henkirikosten tutkimuksissa. Usein poliisi on todennut yksiselitteisesti, ettei tapaus olisi selvinnyt ilman selvänäkijöiden apua. Toisaalta on todettava, että jotkut tiedotusvälineissä suurta huomiota saaneet selvänäkijät ovat tarkemmissa selvityksissä osoittautuneet epäluotettaviksi, jopa vilpillisiksi.

Parapsyykkistä vakoiilua tiedetään harjoitetun kaikessa hiljaisuudessa jo hyvin kauan, ilmeisesti aina ensimmäisestä maailmansodasta lähtien. Viimeisten vuosikymmenien aikana asiaan on paneuduttu huolekkaasti kaikissa suurvalloissa, niin Yhdysvalloissa, entisessä Neuvostoliitossa, Englannissa, Saksassa, Ranskassa, Kiinassa kuin Japanissakin, mutta

monissa pienemmissäkin maissa, esimerkiksi Bulgariassa ja entisessä Tšhekkoslovakiassa.

Onnen oikea oivallus

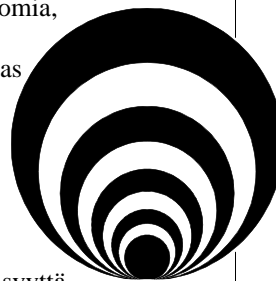
Millaisia tulkintoja tutki-joilla on tarjottavana paranormaalien ilmiöiden vaikutuksesta joka-päiväiseen elämään? Jo psyykkisen tutkimuksen alkuaikoina kiinnitettiin huomiota siihen, että vahvimmat telepaattiset kokemukset liittyvät tilanteisiin, joissa ihmisellä on voimakas tarve kommunikoida toisen ihmisen kanssa, mutta joissa normaali kommunikointi on estynyt. Monet parapsykologit ovat nykyäänkin siinä käsityksessä, että motivaatio näyttölee ratkaisevaa osaa kaikissa psi-tapahtumissa. Ilmeisesti jokaisella meistä on jonkinasteisia paranormaaleja kykyjä, mutta ne eivät tule esille, koska siihen ei tavallisesti ole riittävää syytä. Tai ehkä ne tulevatkin, mutta niitä ei havaita. Ehkäpä ihminen, jota onni ja menestys tuntuvat seuraavan kaikissa yrityksissä, on vain muita motivoituneempi vaikuttamaan tiedostamattomalla psyykyllään ympäristöönsä ja luomaan siten itselleen normaalia paremmat onnistumisen edellytykset. Monet ESP-tutkimukset tukevat tämänsuuntaisia olettamuksia. Jo kauan on ollut tiedossa ns. lammas-vuohi -dikotomia: joka uskoo ESP:n todellisuuteen ("lammas"), saa yleensä hieman sattumaa parempia koetuloksia, kun taas se, joka uskoo ESP:n epätodellisuuteen ("vuohi"), saa yleensä hieman sattumaa *huonompia* tuloksia.

Käytettiinpsä psin arkipäivän tasolla ilmenevästä vaikutuksesta nimitystä hyvinvointisuus, psykokinesia, yliaistinen havaitseminen tai pelkästään yleinen psi-kyky, jotkut tutkijat arvioivat, että tulevaisuudessa parapsykologisen tutkimuksen tärkeimpänä eteenpäin vievänä voimana tulee olemaan ajatus psistä epätavallisena, mutta käytännöllisenä inhimillisenä ominaisuutena. Kun parapsykologian vastustus joskus toivon mukaan vähenee merkityksettömäksi eikä parapsykologien enää tarvitse tuhlaata voimiaan psin olemassaolon todistamiseen, heitä alkavat ehkä kiinnostaa sellaiset kysymykset, kuin

miksi psi on olemassa ja miten psi-kyky on kehittynyt ihmislajille. Ei ehkä olisi yllättävää, jos psi-kyvyn perimmäiseksi, ehkäpä ainoaksikin tarkoitukseksi osoittautuisi "darwinistinen" eloonjääminen. Siihen viittaavat omalla tavallaan jo ne lukuisat tapauskuvaukset, joita varsinkin tutkimuksen alkuaikoina kertyi valtavia määriä.

Maailmallisuuden maalitauluna

Parapsykologiassa tapahtunutta kehitystä voidaan arvioida myös tarkastelemalla kysymystä, miten se on selvinnyt vastustajien ahdistelusta. Ennen toista maailmansotaa hyökkäykset olivat vielä suhteellisen ponnottomia, mutta 50-luvulla toisaalla alkanut hidas arvostuksen kasvu sai vähitellen vastustajat havahtumaan. Siitä alkaen parapsykologia on joutunut kokemaan vihamielisyyttä, joka tieteen historiassa hakee vertaistaan. Vastustuksen pääasiallisena tavoitteena on ollut osoittaa tutkimuksen hedelmättömyys ja suistaa tutkimus pois raiteiltaan; etenkin Yhdysvalloissa on yhdeksi piilovaikuttimeksi arveltu kilpailua julkisista määrärahoista.

Eipä pesä ole säästynyt käenpoikasiltakaan. Siitä kielivä tapaus sattui, kun Cambridgen Darwin Collegessä tuli vuonna 1992 avoimeksi varttuneemman parapsykologian tutkijan virka. Se oli perustettu 1930-luvulla jälkisäädöksen turvin, mutta kuudessakymmenessä vuodessa virasta on nähtävästi paisunut opinahjolle rasite. Niinpä laitos nimittikin nyt virkaan teoreettisen psykologian edustajan Dr. Nicholas Humphreyn, joka tiedetään parapsykologian avoimeksi vastustajaksi. Nimitystoimikunnan sihteeri perusteli päätöstä toteamalla, että "tutkimusaihe oli pelkkää myyttiä ja taikauskoo. -- Ainoa kysymykseen tuleva mielenkiinnon kohde oli ottaa selville, miksi jotkut ihmiset voidaan saada uskomaan mahdolltomuuksiin". Dr. Humphreyn kerrotaan jakaneen tämän kannan.

Sen jälkeen kun (Yhdysvaltain) Parapsykologinen yhdistys (Parapsycho-

logical Association) oli vuonna 1969 hyväksytty AAAS:n (American Association for the Advancement of Science) jäseneksi, on parapsykologia ollut ehkä jonkin verran paremmassa turvassa, mutta vastustajien hyökkäyksiltä se ei silti ole saanut olla rauhassa. Kymmenen vuotta jäsenyyden alkamisen jälkeen maineikas fyysikko John A. Wheeler käynnisti kampanjan yhdistyksen erottamiseksi AAAS:sta ("pseudojen ajamiseksi pois tieteen työpajasta"), mutta yritys epäonnistui. Samansuuntaiset tavoitteet ovat mukana myös 70-luvun loppupuolella virinneen järjestäytyneen skeptismin ohjelmassa.

Miten arveluttavia muotoja tieteen puhdasoppisuuden vartijoiden kaunankurkukset saattavat saada, siitä kelpaavat esimerkiksi Princetonin yliopiston dekaanin Robert Jahn'in kokemukset.

Hän oli päätellyt, että eräät parapsykologiset ongelmat olivat hyvinkin tutkimisen arvoisia, ja ryhtyi toimeen. Kun yliopistokollegat saivat tietää hänen uusista tutkimuskohteistaan, he eivät säästelleet mielipiteitään, joiden mukaan Jahn oli mennyt järjiltään ja oli häpeäksi niin tieteelle kuin yliopistollekin.

Toimikunta pantiin pystyyn valvomaan hänen tutkimustyötään, mikä oli suorastaan ennenkuulumatonta, kun ottaa huomioon, miten pätevistä ja arvostetusta tieteenharjoittajasta oli kysymys.

Arvostuksen uusi aalto

Mitä parapsykologian kokemaan opilliseen arvosteluun tulee, ylitti se jo 60- ja 70-luvulla kaikki rationaaliset mitat. Kun koejärjestelyistä on haluttu löytämällä löytää puutteita ja virheitä, ei mikään inhimillinen ole ollut vierasta. Seitsemänkymmenluvulla parapsykologian puolustautumiskyvyn kannalta ilmeni kuitenkin suotuisa käänne, kun kehitettiin tilastomatemattisia menetelmiä, joiden avulla erillisiä tutkimustuloksia voidaan käsitellä yhtenä kokonaisuutena. Syntyi meta-analyysiksi kutsuttu tulosten tarkastelutapa, joka on viime vuosina saanut para-

psykologien ammatillisen itseluottamuksen kasvamaan. Ensimmäiseksi menetelmää käytettiin psykoterapian tehokkuuden määrittämiseen, mutta sittemmin se on levinnyt myös muiden sosiaalitieteiden piiriin, siis myös parapsykologiaan.

Lyhyesti ilmaistuna meta-analyysi pyrkii vastaamaan kysymykseen: "Tuovatko nämä erilliset tutkimukset yhdessä tarkasteltuna esiin jonkin todellisen ilmiön?" Juuri tämä seikkahan on paranormaalien ilmiöiden tutkimuksessa ollut kaikkien kiistojen ytimenä. Ongelmana on ollut se, että kun eri aikoina eri puolilla maailmaa tehtyjä tutkimuksia on tarkasteltu erikseen, ei epäilijöiltä ole vauhtia suurtakaan kekseliäisyyttä kunkin tutkimuksen saattamiseksi epäilyksen valoon. Meta-analyysin avulla tulosten painoarvo on kasvanut siinä määrin, että parapsykologian tutkimustuloksista käydyssä keskustelussa vasta väitteet ovat loppuneet kesken kovimmiltakin kriitikoilta. Jotkut aikamme etevimmistä parapsykologeista väittävätkin epäroimättä, että meta-analyysin käyttöönotto on eräs suurimmista edistysaskeleista, mitä alalla on tapahtunut. Sen ansiosta parapsykologian asema on nykyisin merkittävästi vahvempi kuin vielä kymmenen vuotta sitten.

Vastustajien aktiivisuudesta on koitunut parapsykologialle hyötyäkin ja aivan odottamattomalla tavalla. Kahdeksankymmentäluvun alkupuolella Yhdysvaltain armeija pani vireille tutkimushankkeen, jonka tarkoituksena oli selvittää inhimillisen suorituskyvyn uusia ulottuvuuksia. Kartoitettavina tekniikkoina oli myös sellaisia epäsovinnaisia alueita kuin meditointi ja parapsykologia. Seuraavien vuosien kuluessa aloite poiki tutkimuksen, jonka sai suorittaakseen Kansallinen tutkimusneuvosto (National Research Council, NRC).

Parapsykologian osalta hanke eteni skandaalimaisesti. Kun johtavat parapsykologit kuuluivat hankkeesta, he tarjosivat luonnollisesti innokkaasti apuaan. Apu torjuttiin. Parapsykologiaa arvioivan alakomitean työtä johtamaan nimettiin psykologi Ray Hyman - yksi CSICOP-epäilijäjärjestön perustajajäsenistä - ja työtä

suorittamaan muita tunnettuja skeptikkoja. Yhteenkään ammattiparapsykologiin ei otettu yhteyttä työn kuluessa. Loppuraportissaan komitea päätyi odotettuun tulokseen, kun se totesi, ettei ollut löytänyt "mitään tieteellistä vahvistusta parapsykologisten ilmiöiden olemassaololle 130 vuoden aikana suoritettusta parapsykologisten ilmiöiden tutkimuksesta".

Parapsykologian onneksi asia ei kuitenkaan jäänyt siihen. NRC:n kannalta kiinnostavien alueiden arviointi oli annettu Harvardin yliopiston psykologin Robert Rosenthal'in tehtäväksi. Rosenthal oli saavuttanut maailmanlaajuisista mainetta sosiaalitieteiden tutkimusalueiden arvioijana ja oli sopiva annettuun tehtävään myös siksi, ettei hän ollut ottanut julkisesti kantaa parapsykologiaan. Yhdessä erään toisen tutkijan kanssa laatimassaan raportissa Rosenthal päätyi toteamiseen, että kaikista tutkimuksen kohteina olevista aloista parapsykologian laatutaso oli ylivoimaisesti paras. Miten NRC:n komitea suhtautui hänen päätelmiinsä? Rosenthalin hämmästyksiksi se pyysi häntä jättämään parapsykologian pois arviostaan! Kun Rosenthal kieltäytyi, oli siitä seurauksena, että komitean loppuraportissa hänen tutkimustuloksiinsa viitataan ainoastaan muissa kuin parapsykologiaa käsittelevissä yhteyksissä.

Millä tavoin tieteellisen fundamentalismin äänekäs kampanjointi on sitten vaikuttanut laajan tiedeyhteisön piirissä parapsykologian arvostukseen? Ilmeisesti juuri päinvastoin kuin mihin sen puuhamiehet ovat pyrkineet, sillä arvostus on ollut jatkuvassa tasaisessa nousussa. Vielä kolmikymmenluvun lopulla vain kymmenisen prosenttia amerikkalaisista psykologeista piti paranormaalien ilmiöiden tutkimusta hyväksyttävänä, mutta muutamassa vuosikymmenessä tilanne on kääntynyt jokseenkin päinvastaiseksi. Viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana suoritetuissa tutkimuksissa on ilmennyt, että kaksi kolmesta tai kolme neljästä rivitieteilijästä pitää paranormaalien ilmiöiden olemassaoloa joko todistettuna tai hyvin todennäköisenä.

Tästä säännöstä muodostaa "tiede-eliitti" mielenkiintoisen poikkeuksen. Vuonna 1981 selvitteli Marylandin

yliopiston sosiologi, Dr. James McClenon AAAS:n jäsenistön käsityksiä ESP:stä. Osoittautui, että kun 75 prosenttia yliopistoprofessoreista piti kohdetta todistettuna ja tutkimisen arvoisena tosiasiana, AAAS:n virkailijaportaassa vastaava prosenttiluku oli vain 20! Syyksi näin matalaan ESP-tutkimuksen arvostukseen tutkijat näkevät ensi sijassa valtapyrkimykset: tiedemaailmassa vallitseva järjestelmä nostaa kuin luonnostaan sovinnaisimmat tieteenharjoittajat johtopaikoille.

Uusi uljas huominen

Mitä paranormaalien ilmiöiden tutkimus tuo vastaisuudessa tullessaan? Tutkijoilla on siitä hyvinkin pitkälle meneviä visioita, niin hyvän kuin pahankin suuntaan. Esimerkiksi jälkimmäisestä kelpaavat vaikkapa edellä mainitut mikro-PK -tutkimukset. Kuten monet muunkinlaatuiset laboratoriokeet ne ovat osoittaneet, että ihminen voi vaikuttaa sähköisten järjestelmien toimintaan. Tämä merkillinen seikka on oikeastaan tiedetty jo kauan; kerrotaan, että kun fyysikko Wolfgang Pauli astui sisään johonkin laboratorioon, siellä olevat laitteet putoilivat, särkyivät tai paloivat selittämättömällä tavalla. Näin kiusallinen ihmisen ja sähköisen järjestelmän vuorovaikutus voi pahimmillaan johtaa varsin huolestuttaviin seuraamuksiin. Ajatellaanpa tietotekniikkaa: nykyisin tietokoneet valvovat yhä useampia elintärkeitä toimintoja. Jos niiden toimintavarmuuden voidaan vaikuttaa parapsyykkisin keinoin, lisääntyy yhteiskunnan haavoittuvuus aivan uudella tavalla. Eikä kysymyksessä ole enää pelkkä kauhuskenaario, siitä laboratoriokokeissa on saatu vankkaa tutkimuksellista näyttöä.

Yllättävää kyllä, erääksi tutkimustoiminnan kantavuutta ja kannattavuutta uhkaavaksi tekijäksi on viime vuosikymmeninä noussut yhä selvemmin suuren yleisön kasvava kiinnostus paranormaaleja ja muita rajatiedon ilmiöitä

Meta-analyysin avulla tulosten painoarvo on kasvanut siinä määrin, että parapsykologian tutkimustuloksista käydyssä keskustelussa vastaväitteet ovat loppuneet kesken kovimmiltakin kriitikoilta

kohtaan. Luonnolliselta tuntuisi ajatus, että lisääntyvän kiinnostuksen myötä tutkimukseen kanavoituisi enemmän akateemista mielenkiintoa ja sen mukana entistä enemmän rahoitusta. Valitettavasti laajojen ihmisjoukkojen tuki ei kuitenkaan aina kanna tieteelliselle saralle asti. "Samaan aikaan kun kymmenet aikakauslehdet ja järjestöt askartelevat paranormaalien kysymysten parissa, virallisten järjestöjen kirjastot ovat niin autioina, että niissä voisi metsästä hiiriä jonakin tavallisena arkipäivänä. Sekä brittien että amerikkalaisten Psykkisen tutkimuksen yhdistykset ovat käytännöllisesti katsoen kuolemaisillaan julkisen mielenkiinnon puuttumisen takia", muistuttaa

*kaikista
tutkimuksen
kohteena olevista
aloista parapsyko-
logian laatutaso oli
ylivoimaisesti
paras*

Lawrence LeShan. Syyksi onnettomaan tilanteeseen LeShan näkee liian voimakkaan pyrkimyksen "tieteellisen" aseman saavuttamiseen javiittaa filosofi William Jamesin tavoin "ihmisiin, jotka suhtautuvat välinpitämättömästi tieteeseen, koska tiede suhtautuu niin paatuneen välinpitämättömästi heille merkityksellisiin asioihin".

Yhtenä tärkeimmistä syistä julkisen tutkimusrahoituksen vähentymiseen on varmastikin ollut myös parapsykologian vihollisten toimeliaisuus. Ikävänä - ja varmastikin tavoiteltuna - seurauksena siitä on ollut, että muutamat tutkimusyksiköt ovat joutuneet lopettamaan toimintansa. Tilanne on varsin omaläätäinen, kun ottaa huomioon, että toisaalta parapsykologian todistusvoima on puolueettomienkin arvioiden mukaan kasvanut suuremmaksi, kuin mitä se on koskaan ollut. Mutta uutta toivoakin on ilmassa. Kommunismin luhistumisen jälkeen mielenkiinto paranormaaleja ilmiöitä kohtaan ja sen myötä ilmiöiden tutkimus on monissa Itä-Euroopan maissa kokenut suorastaan räjähdysmäisen nousun. Niinpä parapsykologien piirissä on vallalla hieman samantapaista optimismia kuin sata vuotta sitten ja puheet tutkimuksen "läpimurroista" ovat taas saaneet uutta pontta. Osoittautuuko usko parempaan huomiseen tälläkin kertaa pelkäksi toiveajatteluksi, nähtäneen aikanaan.

Teuvo E. Laitinen

Lähteitä

- Richard S. Broughton:
Parapsychology - the controversial science. Ballantine Books, New York 1991. 408 p.
- Lawrence LeShan: The science of the paranormal - the last frontier. The Aquarian Press, Wellingborough, Northamptonshire 1987. 208 p.
- Arthur Lyons, Marcello Truzzi: The blue sense. The Mysterious Press, New York 1991. 377 p.
- Richard Milton: Forbidden science - suppressed research that could change our lives. Fourth Estate, London 1994. 264 p.
- Percy Seymour: The paranormal - beyond sensory science. Penguin Books, London 1992. 184 p.